

30-talets hårda år

Av Pär Rittsel

"VI TOG BILDER SOM HELT ENKELT ROPADE EFTER ATT BLI TAGNA."

Orden är *Ben Shahns* och de bilder han talade om tog han och andra fotografer under depressionen i USA.

Uppdragsgivare var den amerikanska staten, först genom *Resettlement Administration* från 1935 och sedan FSA, *Farm Security Administration*.

Det började med att byrån för hjälp åt hemlösa bönder att finna en ny bosättning anställde *Arthur Rothstein* att dokumentera verksamheten, inte minst för framtiden.

Chef för det hela var *Roy Stryker*, en ekonom med ett osedvanligt sinne för fotografi.

Snart fann man att det som borde dokumenteras var det som hände "på fältet" och så fick Rothstein sällskap av journalisten och fotogra-

Walker Evans: Familjen Fields, Alabama 1936

fen *Carl Mydans* och fotografen *Walker Evans*. *Ben Shahn* var grafiker och muralmålare och engagerad för att göra affischer åt byrån, men också han började resa med kamera. På västkusten hade *Dorothea Lange* övergivit porträttfotografin för att dokumentera misären bland depressionens hemlösa. Hon knöts nu upp av Stryker, som plötsligt hade handplockat en stab av suveräna dokumentärfotografer.

Under sju-åtta år ledde han en växande skara fotografer och när politiska intriger och

DEN STORA DOKUMENTATION av livet på den amerikanska landsbygden som gjordes av de sk FSA-fotografierna är en dokumentärfotografisk bedrift som har en framträdande plats i fothistorien. Pär Rittsel berättar här om det stora projektet och om fotografierna som genomförde det.

byråkratiska manövrer till slut satte stopp för FSA, fanns det 130 000 bilder i arkivet. En unik epok i fotografins historia

DEPRESSION OCH NEW DEAL

Depressionen slog kanske hårdast på landsbygden i USA. Bönderna (som vi brukar kalla alla de olika grupperna på landet) hade haft det kärtveta hela tjugotalet och efter den stora kraschen 1929 blev det än värre. De kringflyttande skördearbetarna, *share-croppers*, och arrendatorerna drevs helt enkelt bort från de stora jordbruksdistrikten. Antingen av jordägarna, av en illa genomtänkt jordbrukspolitik eller av erosion – en omfattande jordförstörelse som gjorde hela området till sandöknar, *dust-bowls*. De som kunde, packade sina tillhörigheter på T-Forden och drog västerut.

Resettlement Administration gav lån till nya gårdar, byggde upp samlingsläger och satte i gång nyodling och jordförbättringsprojekt.

Och i Kalifornien fanns Dorothea Lange, som fotograferade karavanerna av desperata hemlösa, tiotusentals utblottade som nu kom ur askan i elden.

President Roosevelt lanserade sin *New Deal*, en socialpolitik där staten grep in. FSA var en liten del, WPA, *Works Project Administration*, var en annan, som sysslade med nödhjälpsarbeten och kulturella insatser.

Roy Stryker handplockade sina fotografier med en fantastisk säkerhet. Det var inga kända namn han valde och det var en brokig skara han fick ihop, men han visste vad de skulle kunna

prestera – och han såg till att de gjorde det!

Han stoppade i dem ordentliga föreläsningar om de områden de skulle fotografera och skickade med listor på motiv och ämnesområden att fotografera.

FOTOGRAFERNAS BILD AV ETT DECENNIUM

Carl Mydans var ekonomisk journalist och en skicklig reportagefotograf med småbildskameran – ett ganska självklart val för Stryker. Walker Evans var en annan typ, en allvarlig estet, utbildad både som målare och fotograf. Han reste villigt för FSA men han gjorde sina egna bilder med sin 20×25 cm kamera och han tog dem i sin egen takt utan att fästa sig vid FSAs krav på önskemål om motiv och stort antal negativ.

Mydans fick jobb på den nya bildtidningen LIFE 1936 och efterträddes av *Russel Lee*, som målade en del och började fotografera slum och fattigdom. Hos FSA utvecklades han snabbt till en fin dokumentärfotograf. Han var en slitvarg, som kunde ligga ute på jobb i månader.

FSA-bilderna användes i propagandasyste i tusentals tidningar och tidskrifter och i en rad böcker. Bilderna användes på utställningar och i statliga rapporter.

Parallellt med fotoavdelningen drevs en filmavdelning, som producerade filmer som *Plögen* och *Floden* – med folk som *Paul Strand* och *Leo Hurwitz* bakom filmkameran. FSA-propagandan blev direkt eller indirekt förebilden för *John Steinbecks* "Vredens druvor" och ett par av *Margaret Bourke-Whites* böcker.

Walker Evans: Posten i Sprott, Alabama 1936.

Effektivt spreds bilden av "hur den andra hälften levde" – eller rättare sagt "*one-third of a nation ill-housed, ill-clad, ill-nourished*", som president Roosevelt formulerade det.

Fram mot 1940 ökade verksamheten vid fotoavdelningen. Stryker började se projektet som chansen att göra en jättelik dokumentation av en hel nation, från depressionsåren till andra världskriget. Listorna blev allt längre på önskade motiv och projekt som "småstaden" drogs i gång. *Russel Lee* gjorde en minnesvärd dokumentation från den lilla hålan Pie Town.

Men USAs krigsinsatser ställde nya krav på fotoavdelningen. Fram till slutet blev det mer och mer krigsindustrier bland fotograferingsuppdragen – och även om ramarna för vad som borde fotograferas vidgats alltmer till att omfatta det mesta av amerikanskt leverne, så var det väl inte så det var tänkt från början.

Men fotografikåren växte. Journalisten *Marion Post Wolcott* blev ett viktigt tillskott, *Jack Delano* efterträdde Rothstein, som fått jobb på den nya LOOK. En kille i arkivet började fotografera, han hette *John Vachon*. *John Collier Jr* anställdes – han blev med tiden en fotograferande folklivsforskare – och en tid var den svarte modiefotografen *Gordon Parks* knuten till FSA.

130 000
FOTOGRAFIER FRITT
TILLGÄNGLIGA

När FSA kördes i sank lyckades Stryker rädda

hela bildarkivet från förintelse genom att skänka det till Library of Congress i Washington. På detta kongressbibliotek finns nu FSA-bilderna fritt tillgängliga för en blygsam kopieringskostnad och fria från copyrightkrav.

Det är en social dokumentation som saknar motstycke. Även om det naturligtvis fanns andra dokumentärfotografer på trettioalet, som gjorde minnesvärda skildringar, så intar FSA-bilderna en särställning – inte bara genom antalet bilder, utan också genom den konsekvens och mångsidighet som präglade projektet.

Där finns ju Dorothea Langes gripande porträtt av de hemlösa, Rothsteins bilder av sandstormarnas förödelse, Walker Evans bilder av familjerna Burroughs och Fields, Marion Posts smått romantiska landskap... De har med all rätt blivit bildklassiker, vi har sett dem gång på gång, och de håller att ses igen.

WALKER EVANS

En alldeles speciell plats intar Walker Evans fotografier. Som sagt så var han inte den som gjorde vilka beställningsjobb som helst åt Roy Stryker. En småbildsdokumentation av offren

för en översvämning i Arkansas 1937 tillhör det som tycks vara direkta uppdragsfotograferingar. Så är bilderna rutinmässigt och oinspirerat gjorda också.

Men den största delen av tiden tillät honom FSAs traktamenten att utforska sin egen bildvärld, som till stor del handlade om landsbygdsarkitektur.

Han tycktes aldrig ha intresserat sig för landskapet eller jorden. Träd eller plogfårar var honom likgiltiga. Men spåren av människan i landskapet fascinerade honom. Och det var ofta de kortvariga, tillfälliga bevisen på mänsklig aktivitet han stannade inför: Plåtskjulen, fasaderna ut mot någon *highway* med reklamskyltar och affischer, de övergivna palatsen på sydstaternas *plantations* – och en liten skylt med texten "General Lafayette höll tal från den här balkongen 1824" bland fyra andra reklamskyltar.

Han gjorde allt detta synligt för oss och fortfarande trampar generation efter generation av fotografer i hans spår. Bara Henri Cartier-Bresson har väl utövat ett motsvarande stort inflytande på efterkommande fotografer.

Dorothea Lange: Skördarbetare i Georgia 1936.

Han närmade sig landsbygden som en intellektuell storstadsbo och han gav sig på motiven med sin förmåga till klara, balanserade bilder.

Hans ljus är alltid ett odramatiskt dagsljus, som gör motiven till detaljerade ytor. Men ibland bryter han den plana ytan i ett komplicerat spel med olika bildplan, som i en tidig *Highway Corner* från 1935 och i en lek med perspektivet i ett par bilder av stora reklamplakat i landskapet. Walker Evans del av det stora FSA-arkivet är inte stor. 488 fotografier finns avbildade i den katalog *Da Capo* gav ut 1973.

Annars finns den bästa presentationen av hans bilder, också från tiden före och efter FSA, i den stora *Walker Evans: First and Last* (212:- på Camera obscura som också har en volym från Museum of Modern Art för 83:-). En bra bok med Russel Lees produktion – också före och efter FSA-åren, har förresten kommit ganska nyligen (*Russel Lee Photographer*, Morgan & Morgan 1978). Och kvar i Washington finns över hundratusen fotografier...